
NEMZETKÖZI SZEMLE

Mendrei Ernő

A THATCHERIZMUS HARAPÓFOGÓJÁBAN

A BRIT SZAKSZERVEZETEK HELYZETE A PARLAMENTI VÁLASZTÁSOK UTÁN

Az esztendő a brit szigeteken is négy évszaktól áll, s az itt oly nagy szerepet játszó hagyományok alapján ebből csak kettő jöhet számításba a választásokra: a tavasz és az ősz. Nyáron ugyanis a britek melegebb vidékeken nyaralnak, télen pedig fáznak és rosszkedvűek. A kettő között pedig — tehetné hozzá rosszmájúan a kontinensről érkezett idegen — esik az eső.

A brit parlamenti választások kiírásának időpontját azonban nemcsak a szigetország lakói számára oly létfontosságú meteorológiai körülmények, hanem ennél sokkal inkább az ország gazdasági helyzete és a hatalmon lévő kormány „szénájának” állapota határozza meg. A kormányzópart és a mindenkor miniszterelnök nagy előnye, hogy a választási rendszer szerint az öt év alatt, ameddig a megbízatása tart, joga van bármikor az urnák elé szólítani az ország népét. És természetesen ezt akkor teszi, amikor nemcsak az időjárás, hanem a politikai és gazdasági szelek is kedveznek neki.

Harmadszor is Maggie

Ebben az évszázadban 21 választást tartottak a szigetországban, s csupán négyszer fordult elő, hogy a hatalmon lévő párt teljesen kitöltötte volna mandátumának öt esztendejét. Ezúttal is a Nagy-Britanniát 1979 óta kormányzó Margaret Thatcher, kihasználva az ország gazdasági helyzetének kedvező mutatószámait (a termelés és a terméékenység növekedése, az infláció csökkenése és a munkanélküliség stagnálása, és tavaszi moszkvai látogatásának pozitív poénjait), egy teljes évvel előbbre hozta a választásokat. Sietett ezzel már azért is, mert a legutóbbi, 1983-as választásokon súlyos vereséget szenvedett és válságba jutott Laborista (Munkás) Párt a felépülés és egykori népszerűsége visszaszerzésének első jeleit kezdte mutatni.

A mindenki által tisztelt, de nem túlságosan szeretett, mégis Maggie-nek becézett miniszterelnöknő jól számított, ha meteorológiailag nem is,

mert június 11-én, a választások napján többször is eleredt az unalmas angol eső, politikailag azonban annál inkább: nem aratott elsöprő, földcsuszamlásszerű sikert, mint négy évvel ezelőtt, amikor elsősorban a falklandi háború győztese szerepében „lovagolta meg” a nagyhatalmi múltat még mindig szívesen visszasíró britek hazafias érzelmeit, de fölényesen győzött és továbbra is kényelmes, százkét mandátumos abszolút többséggel rendelkezik az Egyesült Királyság történelmének 50. parlamentjében. (A 650 alsóházi mandátum közül a Konzervatív Párt 376-ot, a Laburista Párt 229-et, a Liberális-Szociáldemokrata Szövetség 25-öt és a többi kisebb párt összesen 20-at szerzett.)

A brit választások történelmében másfél évszázada nem történt meg, hogy ugyanaz a miniszterelnök egymás után háromszor győzzön (ez utoljára Lord Liverpoolnak sikerült a XIX. század elején, de mint az egyik angol lap jegyezte meg cinikusan a választások napjaiban: ki emlékszik még Lord Liverpoolra, noha London egyik legnagyobb vasútállomását is róla nevezték el?). Így Margaret Thatcher igazi „mesterhármassal” írta fel nevét a brit politikai élet nagyjai közé, s megtörténhet, hogy a 62 éves miniszterelnök-asszony, amilyen érélyesnek és vitálsnak látszik, még egyszer szerencsét próbál és Nagy-Britanniát egészen a XXI. század küszöbéig vezeti.

Új politikai és gazdasági térkép

Féltreteve azonban a múltat és a jövőt, nézzük Nagy-Britannia mai új politikai és gazdasági térképét, amelyen furcsa változások történnek: a szigetországban nem az Észak jelenti a fejlett vidéket, mint általában a világon, és a Dél a fejletlen, hanem fordítva, s az egykor klasszikus ipari és munkáspárti Közép-Angliában a konzervatívok befolyása erősödik, míg a valamikor konzervatív skót erődök egy részét a Labour hódította el. A szigetország politikai térképe azonban nemcsak megváltozott, hanem szinte teljesen kétszínűvé vált: a konzervatív kék és a munkáspárti piros közötti kontraszt erősebb mint valaha, és a brit politikai élet józanabb megfigyelői éppen erre a mély megosztottságra hívják fel a figyelmet.

E sorok írójának alkalma volt több brit parlamenti választáson jelen lenni, és jól emlékszik arra, hogy valamikor nem volt könnyű kihámozni a lényeges programbeli különbséget a toryk és a laburisták között. Egy- más válogatása a hatalom élén, illetve a kormányfő ki- vagy beköltözése hivatalos rezidenciájába, a Downing Street 10-be, úgyszólván rutinos parádénak számított, akárcsak a királynő születésnapján rendezett katonai díszszemle és felvonulás. Most a konzervatívok a jelek szerint hosszabb uralkodásra rendelkeztek be, a Munkáspártnak viszont egy ideig be kell érnie a klasszikus ellenzéki párt szerepével. A brit politikai és társadalmi élet polarizálódását csak fokozza, hogy a harmadik erőként és egyfajta katalizátorként próbálkozó szociáldemokrata-liberális pártszövetség teljes

kudarcot vallott a júniusi választásokon, és alighanem gyorsan fel is bomlik.

Változnak az erőviszonyok, változnak a fogalmak és a jelzők is. A Konzervatív Párt többé nem egyértelműen az angol arisztokrácia, nagytőke és burzsoázia pártja, mint ahogy a Labour Party sem tekinthető többé szociológiai értelemben kizárólag a munkásosztály pártjának. Elég ha ennek igazolására megemlítjük, hogy 1974-ben még a munkások 50 százaléka szavazott a laburistákra, a konzervatívokra pedig 30 százaléka, most pedig ez az arány majdnem fordított volt. Óvakodni kell tehát minden olyan leegyszerűsített képlettől, amely a két párt vagy a szigetország északi és déli része közötti polarizálódást azonosítja az osztályellentétekkel. Inkább beszélhetünk arról, hogy a Konzervatív Párt egyre inkább azok pártjává válik, akiknek tisztességes munkájuk, jövedelmük és vagyonuk van, a Labour pedig azokévé, akiknek ez nincs (sok esetben még munkájuk sem).

Populista kapitalizmus

Ha Margaret Thatcher 1983-ban a falklandi győzelmet használta ki, akkor az 1987-es választásokat elsősorban a nevével fémjelzett gazdaságpolitikával nyerte meg. Az ország fejlődésének évi üteme túlszárnyalta a 3 százalékot (ami ma a legmagasabb Nyugat-Európában), az inflációt 20 százalékról sikerült 4 százalékra leszorítania, a munkanélkülieket pedig 3 milliós szinten tartani. Ezenkívül a választások előtti hónapokban olyan adókedvezményeket és magasabb bankkamatokat vezettek be, amelyek tovább élénkítették a gazdasági tevékenységet meg a beruházásokat, és jó csalétkül szolgáltak a nagytőke, de a középosztály meg a keresetből élő és takarékoskodó munkások számára is.

A legmerészebb húzása volt a Vasladynek is nevezett miniszterelnökkasszonynak a nagy állami vállalatok reprivatizálása. Tizenöt nagy, országos céget, az államosított ipari szektor egyharmadát juttatta magánkézbe és vásároltatta fel részvényeiket. Több mint ötmillió ember érezheti így magát Thatcher „populista kapitalizmusa” haszonrészeseinek. A „kiárusított” vállalatok között volt a Brit Telekommunikációs Szolgálat (British Telecom), a gázművek (British Gas), továbbá a British Airways légitársasági vállalat, sőt a világhírű és a brit elit-ipar jelképének számító Rolls Royce is.

„Azt akarom, hogy minden egyénnek és minden családnak legyen valamije — részvénye, takaréka vagy háza” — harsogta Thatcher asszony, és hogy nyomatékot adjon szavainak, az utóbbi években több mint 1 millió család számára tette lehetővé, hogy előnyös törlesztési részletek és kamatok mellett megvásárolja az állami, illetve ahogyan Angliában nevezik, tanácsi lakást vagy házat, amelyben él. A Thatcher-kormány első és második mandátuma alatt a magántulajdonban lévő lakások aránya a feléről a kétharmadára nőtt, ami világviszonylatban is frappáns adat.

Margaret Thatcher neokonzervativizmusa, amely ma már szinte világszerte

fogalommá vált, mindenekelőtt az egyéni kezdeményezést és tulajdont, a magántőke felvirágoztatását tartja legfontosabb hiszekegyének — mert „a javakat először meg kell teremteni és csak azután elosztani” —, amely szerinte majd a nincsteleneket és a társadalom szegényebb rétegeit is magával ragadja, mint azt Reagan állította a nemzetközi gazdaságra vonatkoztatva a fejlettek és a fejlődők viszonyában.

A Laburista Párt szerint azonban ez a „népszerűsített kapitalizmus” az önzésen alapul, és hiányzik belőle a társadalmi és közszükségletek, az oktatás és az egészségügy szolidáris módon való kielégítésének még a csírája is, és csak elmélyíti a szakadékot az egyre gazdagabb gazdagok és a mind szegényebb szegények között. Nem véletlenül állt ezért a Munkáspárt választási stratégiájának középpontjában a tory kormány egészségügyi, népjóléti és oktatási politikájának kíméletlen bírálata és nem véletlenül eszközölt a miniszterelnök a választások után személycseréket éppen ezeknek a minisztériumoknak az élén.

A Munkáspárt vereségének okai

A Laburista, illetve Munkáspárt, angolul a Labour, amely tavaly ünnepelte megalakulásának 80. évfordulóját, az 1983-as súlyos kudarc után valamelyest rendezte zilált és demoralizált sorait. A párt élén történt személycsere hatékonynak bizonyult. A balszárny kedvenc öregjét, a kimondottan intellektuális alkatú Michel Footot a jóval fiatalabb, dinamikusabb és pragmatikusabb Neil Kinnock váltotta fel. A kitűnő szónok és rátermett szervező hírében álló új pártvezér jól vezette a korteshadjáratot, s mint az egyik angol lap jegyezte meg nem kis iróniával, „ő nyerte a kampányt, de elvesztette a választásokat”. A vereség ugyan nem volt olyan katasztrofális mint négy évvel ezelőtt, a laburisták azonban — 1983-at nem számítva — mégis az elmúlt fél évszázad legrosszabb választási eredményét érték el, és olyan újabb keserű pirulákat is le kellett nyelniük, mint több hagyományos munkáspárti választóközret elveszítése Londonban és más nagyvárosokban.

A kellemetlen vereség tanulságainak levonása és a nyers valósággal való szembenézés elkerülhetetlen. Egyes vélemények szerint a Munkáspárt belpolitikai programja a mai idők követelményeihez képest túlságosan radikális volt, a külpolitikai orientáció viszont (túlságosan naiv és defenzív. Vannak, akik úgy vélik, hogy a laburisták védelmi politikája, amely Nagy-Britannia teljes nukleáris leszerelését szorgalmazta, a választási stratégia leggyöngébb pontja volt, amelyet a konzervatívok bőségesen ki is használtak, és a veszélyeztetettség érzetét ültették el a hazafias érzelmű polgároknakban.

Sokkal valószínűbb azonban, hogy a Laburista Párt választási érdekeinek a legtöbb kárt a már hagyományosan nyugtalan és mindig lázongó balszárny okozta, főleg annak szélsőséges, militáns csoportjai, amelyek Liverpoolban és London egyes negyedeiben, ahol a helyi tanácsokat a la-

buristák igazgatják, felelőtlen és irracionális intézkedésekkel (a homoszexuálisok és a leszbikusok programjának pénzelése és propagálása az iskolákban stb.) jó érvet szolgáltatottak Margaret Thatchernek, hogy a káosz és a társadalmi zűllés mumusával ijesztgesse a baloldali és radikális eszméktől meg a vörös színtől különben is idegenkedő jámbor angol nyárs-polgárokat.

A Labour egységét nem lesz könnyű megőrizni, még akkor sem, ha Kinnock pozíciói egyelőre biztosnak látszanak is, és minden bizonnyal előttünk áll a párt mélyreható önvizsgálatának, átszervezésének, felfrísítésének és természetes szövetségeseivel, a szakszervezetekkel való viszonya átértékelésének hosszú és kínos folyamata.

A szakszervezetek megzabolázása

Mi ezúttal nem annyira azért utaztunk a szigetországba, hogy szemtanúi legyünk még egy brit választási kampánynak — amelynek, legalábbis zárószakaszból ítélve, eltűnt egykori, csendes vidékies légköre, a sokat emlegetett és hagyományos fair play-vel együtt, mert az elamerikanizálódott korteshadjáratban a pártvezérek nemigen válogatták szavaikat és eszközeiket, hogy egymást kompromittálják vagy lejárássák —, hanem inkább azért, hogy közelebbről megismerkedjünk a brit szakszervezeti mozgalom jelenlegi helyzetével, amelyre szintén kihat a választások kimenetele.

A Vaslady kemény monetáris és szociális politikájának végrehajtásában nem kímélte az egykor mindenható és a mindenkori brit kormányokra nagy befolyást gyakoroló szakszervezeteket és kíméletlenül megnyirbálta jogaikat, lehűtötte harciasságukat. Különösen az ismert 1984-es bányász- és az 1985-ös nyomdászsztrájk letörése adott jó alkalmat a konzervatív kormányfőnek, hogy megrendszabályozza és kordába fogja a világ legrégebbi szakszervezeti mozgalmát. Margaret Thatcher olyan intézkedésekkel korlátozta a szakszervezetek jogait, amilyeneket a múltban minden konzervatív, sőt néhány laburista kormány is szeretett volna törvénybe iktatni, de egy általános sztrájktól való félelmében ezt nem merte megtenni.

Az évtizedeken át vergődő brit gazdaság kigyógyításának, talpraállításának és korszerűsítésének jelszava alatt Thatcher asszony a szakszervezetek megzabolását tűzte ki egyik legfontosabb feladatául, amelynek megvalósításához módszeresen látott hozzá, és második mandátuma alatt ilyen értelemben nem kis eredményeket ért el. Ezért nem volt meglepő számkra, hogy a Brit Szakszervezetek Szövetsége, a Trades Union Congress, közkeletű angol rövidítéssel, a TUC londoni székházában a június 11-i választásokat követő napon, amikor világos volt a konzervatívok újabb fölényes győzelmének ténye, a hangulat meglehetősen komor és nyomott volt, s a szakszervezeti vezetők nem szívesen kommentálták a várt, mégis kellemetlen választási kimenetelt.

Félelem és aggodalom

Norman Willis, a TUC főtákos és más szakszervezeti vezetők is, akikkel a választások előtti vagy utáni napokban beszélgettünk, nem titkolták félelmüket, hogy a harmadik egymásutáni konzervatív mandátum alatt a szakszervezetek a thatcherizmus harapófogójába kerülnek. Aggódnak, hogy a Vaslady politikájának önző jellege tovább fokozódik, s vele együtt a biztos nyeregben ülő miniszterelnök-asszony hatalmi gögje és arroganciája is. Erre a veszélyre különben több tekintélyes londoni újság is figyelmeztetett a választások utáni kommentárjában.

A Brit Szakszervezetek vezetői mindennek ellenére igyekeznek megőrizni hidegvérüket, és mint mondják, úgy folytatni a tevékenységet, mint ha mi sem történt volna. Kérdéseinkre válaszolva azonban elismerték, hogy a szigetország szakszervezeti mozgalmának idomulnia kell az új politikai realitásokhoz és erőviszonyokhoz, még inkább a technológiai fejlődés okozta változásokhoz a munkásosztály struktúrájában. Fokozottabb önvizsgálatnak és önbírálatnak kell alávetnie magát, hisz a tagság létszáma az utóbbi öt év alatt 12,5 millióról 9,2 millióra csökkent. Még nagyobb ez a visszaesés 1979-hez, a konzervatívok hatalomra jutásának évéhez viszonyítva, amikor a tagság létszáma meghaladta a 13 milliót, s majdnem felölelte az összfoglalkoztatott felét.

A Trades Union Congressben a szakszervezeti tagság ilyen drasztikus csökkenését elsősorban a munkanélküliség állandó növekedésével magyarázzák a Thatcher-éra alatt. A kormány ugyan azt állítja, hogy a munkanélküliek száma megállapodott, sőt júniusban valamelyest csökkent is, a Brit Szakszervezetek Szövetségének adatai szerint viszont a munkanélküliek száma nem három-, hanem ötmillió. Tény, hogy 1979 óta több ízben módosították a munkanélküliek nyilvántartásának szabályait, s így százazrekkkel „csökkentették” az álláskeresők számát. Ugyanakkor teljes foglalkoztatásúakként kezelik a félállásban dolgozókat (part-time workers), akiknek többsége egy idő után visszakerül a munkanélküliek táborába. A TUC Főtanácsa a választások előtt nyílt levelet intézett a munkaügyi miniszterhez, amelyben rámutatott arra, hogy a konzervatív kormányzat korteszpropagandája részeként manipulálja a valaha megbízható statisztikát.

A thatcherizmus által a haladás és a korszerűsítés elkerülhetetlen következményeként és áráként szentesített munkanélküliség kétségtelenül az egyik fő oka a szakszervezeti tagság lemorzsolódásának, de vitathatatlan tény az is, hogy a több mint egy évszázados múltra visszatekinthető brit szakszervezetek szerkezeti felépítése elavult, és már régóta megért a korszerűsítésre. Igaz, londoni beszélgetőpartnereink igyekeztek mindezt a brit szakszervezetek sajátos fejlődésének hagyományaival magyarázni, mert — mint ők mondják — a történelmet nem lehet megváltoztatni és mindig meríteni kell belőle.

Felaprózott és megosztott szakszervezetek

A brit szakszervezetek fő problémája a mozgalom megosztottsága és felaprózottsága. Az 1864-ben megalakult Szakszervezeti Kongresszusnak, a Trades Union Congressnek csak részben vagy formálisan sikerült esernyője alá vonni az ágazati szakszervezeteket, amelyeknek száma a század elején meghaladta az 1100-at. Az egyes szervezetek összevonásával vagy egyesítésével ezt a számot ma már körülbelül 300-ra csökkentették (ebből 87 tagja a TUC-nek). Még mindig azonban túl sok az apró mini-szakszervezet, alig 1000 főnyi vagy ennél is kisebb tagsággal. Huszonöt ágazati szervezetnek van százezernél több tagja, a legerősebbeknek pedig, mint a közlekedési, szállítási, fémipari és közigazgatási dolgozók szakszervezetének, milliós a tagsága.

A felaprózottsággal együtt jár a szakszervezetek szervezethegységének tarthatósága is. A foglalkozások, ágazatok vagy a fizikai és az adminisztratív dolgozók szervezési elvei és alapjai közötti különbségeket azonban feltétlenül kell értelmezni, mert a gyakorlatban ezek a szakszervezetek sokszor egybefonódnak és tevékenységük átszövődik a másikéval. Mindez természetesen sok illetességi és jogkörü problémát vet fel, amelyeket általában a TUC keretében és segítségével szoktak rendezni.

Az egyes ágazati szakszervezetek közötti viszályok enyhítésében nagy szerepük van az úgynevezett szakszervezeti megbízottaknak, akiknek száma az országban eléri a 300 000-et. Egyébként Nagy-Britanniában körülbelül 3000 hivatásos, fizetett szakszervezeti vezető tartanak nyilván, körülbelül egy funkcionárius jut 3000 tagra. Amikor egy nagyobb gyárban, üzemben vagy hivatalban több szakszervezeti megbízott működik, közös bizottságot is alakíthatnak, amelyekbe különböző ágazati szervezetek megbízottai is bekerülhetnek. A szakszervezeti megbízottak szerepe és befolyása különösen a munkaadókkal való kollektív bértárgyalások rendszerének bevezetésével növekedett meg, és a béreken kívül kiterjed a munkaidő és az évi szabadság tartamának meghatározására is.

Az ágazati szakszervezetek nagyfokú önállósággal rendelkeznek nemcsak a kollektív szerződések megkötésében, hanem politikájuk kialakításában és végrehajtásában is. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a TUC alapjában véve csak egy központi szerv, amely koordinálja az egyes ágazati szervezetek fellépését, közvetít a felmerült vitákban, és meghatározott szakszolgáltatásokat végez nekik. A TUC tekintélye tehát elsősorban a tagszervezetek konszenzusától függ, nem rendelkezik különösebb végrehajtó hatalommal, inkább a szakszervezeti érdekek fő képviselői testülete.

A TUC legfelsőbb szerve a Konferencia, amely minden év szeptemberében ül össze Blackpoolban vagy Bristolban. Küldötteit — 5000 tagra 1-et — az ágazati szakszervezetek választják. A két konferencia között a végrehajtó politikai szerv az 50 tagú Főtanács, élén az elnökkel, akit egy évre választanak és a főtitkárral, akinek nincs korlátozva a mandátuma. A TUC londoni székhelyén 120 fizetett tisztségviselő dolgozik, ezenkívül léteznek regionális és helyi szakszervezeti tanácsok, amelyek a TUC poli-

tikájának érvényesítéséről gondoskodnak, és szaksegítséget nyújtanak a szakszervezeti megbízottak munkájához. Igen fejlett a TUC keretében a szakszervezeti aktivisták ki- és továbbképzése az úgynevezett szakszervezeti oktatási központok és levelező iskolák útján.

A szakszervezetek és a Munkáspárt

A Trades Union Congress ideológiai és szervezeti szempontból is szorosan fűződik a Munkáspárthoz, amelyet tulajdonképpen a Brit Szakszervezetek hoztak létre 1906-ban. A szakszervezetek azóta is a Laburista Párt fő bázisa és anyagi támasza. A TUC-nak nincsenek ugyan külön alapjai, amelyekből finanszírozná a Labour tevékenységét, hanem a szakszervezeti tagok legtöbbször, mintegy 80 százaléka kollektíven, a pártnak is a tagja. Ez a tagság azonban nem kötelező, és abban az esetben, ha a szakszervezeti tag a Munkáspártba is belép, szakszervezeti tagsági díja annyival csökken, amennyit a párt tevékenységére fizet be.

A TUC és a Labour Party között szoros a politikai együttműködés, és 1971 óta egy közös bizottság útján történik a véleménycsere és -egyeztetés, és gyakran adnak ki közös közleményeket egy-egy időszereű társadalmi problémával kapcsolatban. Így például a Laburista Párt idej választási manifesztumát a TUC Főtanácsa és a Munkáspárt Végrehajtó Bizottsága együttes ülésén fogadták el, és Norman Willis főtítkárral illetve Neil Kinnock pártvezérrel látták el kézjegyükkel.

Az ilyen szoros, úgymond vérrokoni kapcsolatok ellenére a TUC igyekszik megőrizni autonóm státusát, és a kormánnyal való tárgyalásokon egyedül képviseli tagsága érdekeit. Ez a viszony nagymértékben függ attól is, hogy laburista vagy tory kormány van-e hatalmon. Ha a laburisták ellenzékben vannak, mint az elmúlt nyolc évben, akkor ezek a kapcsolatok zökkenőmentesebbek, és az érzékenységek is nagyobb fokú. Persze még nem merültek feledésbe azok a parázis konfliktusok, amelyek a szakszervezetek és a munkáspárti kormány között robbantak ki a hatvanas évek végén, Harold Wilson miniszterelnökségében, aki megpróbálta láncon tartani a legerősebb szakszervezeteket. Ez meg is bosszulta magát, mert sok szakszervezeti tag nem tudta megbocsátani a Munkáspártnak, hogy önnön szülője, támasza és alapköve ellen fordult, és 1970-ben a konzervatívokra szavazott, Edward Heath-t juttatva váratlanul a Downing Street 10-be. (Igaz, négy év múlva, a nagy energiakrízis és sztrájkok idejében ki is buktatta onnan.) Ismeretes, hogy a jelenlegi laburista vezető, Neil Kinnock az 1984-es sztrájk óta hadilábon áll a szárnysegeivel, de még mindig igen erős bányász-szakszervezetek vezetőjével, Arthur Scargillel és más szakszervezeti nagyfőnökökkel is.

A szakszervezeti tagság elpártolása a laburistáktól a hetvenes évek eleje óta tart, és ma is folytatódik. Így 1983-ban a Munkáspárt a szervezett dolgozók szavazatainak már csupán a 39 százalékát kapta meg, ami a TUC-t és a Labour-t is komoly dilemmák elé állította további politikai

irányvonalukat, egymás közti viszonyukat, illetve együttműködésüket illetően. Az idei, júniusi választások után a TUC székházában még nem tudtak pontos adatokkal szolgálni, hogy hogyan szavazott a szakszervezeti tagság 1987-ben, félő azonban, hogy a laburistáktól való elpártolás tendenciája tovább folytatódott.

A „closed shop” és a „picketing” korlátozása

Okulva a laburista Wilson, majd a konzervatív Heath-kormány kudarcain a szakszervezetekkel való leszámolási próbálkozásokban, Margaret Thatcher sokkal óvatosabban és fokozatosabban látott hozzá a szakszervezetek „megpuhításához”, majd az első sikerek és a bányászsztrájk le-törése után annál erélyesebben folytatta jogaik megnyirbálását. Először is olyan törvényt fogadtatott el a parlamentben, amely megnehezítette, sőt lehetetlenné tette a szakszervezeti szolidaritás szempontjából kulcsfontosságú úgynevezett „closed shop” és a „picketing” intézményének funkcionálását.

Ez a két sajátosan angol szakszervezeti hagyomány némi magyarázatra szorul. A closed shop olyan üzemet jelent angolul, amelyben csak szakszervezeti munkások dolgozhatnak, vagyis a munkaadó nem alkalmazhat olyan dolgozókat, akik nem tagjai a szakszervezetek egyikének. A picketing pedig munkás azaz sztrájkörtség felállítását jelenti azokban a vállalatokban, ahol a munkások beszüntették a munkát, hogy megakadályozzák az esetleges sztrájkötörök visszatérését a gyárba. Sőt a szakszervezetek valaha megszervezhették a picketing-et azokban az üzemekben is, amelyek a sztrájkba lépett cég nyersanyag ellátói vagy áruvásárlói voltak. Így a szakszervezetek részéről lehetőség nyílt széles körű, több ágazatra kiterjedő sztrájk, sőt országos gazdasági blokádnak előidézésére is, mint az 1977-ben történt a teher- és tartálykocsi-sofőrök sztrájkja idejében.

Kihasznlva a közvélemény sztrájk-ellenes hangulatát az általános sztrájkok idején megbénult gazdasági élet miatt, a Thatcher-kormány fel-lazította a closed shop intézményének alkalmazását, mert az 1981-ben elfogadott törvény értelmében minden munkás, nyomós személyi okokra hivatkozva, kivételezheti magát a closed shop alól, tehát nem köteles minden-áron tagja lenni a szakszervezetnek, a picketing, a sztrájkörtség megszervezése pedig tilos azokban a vállalatokban, amelyek nem közvetlenül részesei a munkaadók és a szakszervezet közötti munkaügyi viszálynak. Így a szakszervezetek számára lényegesen csökkent a sztrájk hullámszerű kiterjesztésének lehetősége. Még lényegesebben korlátozta azonban a szakszervezetek jogait az 1982-ben hozott törvény, miszerint a sztrájkba lépés-ről vagy annak beszüntetéséről a munkások nem akklamációval, hanem csakis titkos szavazással dönthetnek. Ugyanez érvényes a szakszervezeti megbízottak megválasztásának módjára is.

Mélyreható változások

A konzervatív kormány kimondottan ellenséges és restriktív politikája mellett a brit szakszervezeti mozgalom nehézségei a gazdaság szerkezetében történt mélyreható változásokból is adódnak. 1979 óta, vagyis a tory hatalom éveiben, a könnyörtelen gazdasági szerkezet — átalakulás éveiben, teljes kétmillióval, azaz 28 százalékkal csökken a gyáripari munkahelyek száma. Különösen drasztikus volt ez a folyamat a hagyományos ágazatokban, mint a fémfeldolgozó, a szövő- és textil, továbbá a gép- és autóiparban. Ugyanakkor a szolgáltatási ágazatok, mint a bank- és biztosítási üzlet, a kereskedelem és az idegenforgalom virágzásnak indultak.

Az érem egyik oldala tehát a nagyfokú munkanélküliség, amely országszerte az aktív lakosság majd 10 százalékát érinti, de ennél az átlagnál jóval nagyobb Észak-Írországban (22 százalék), Walesben (17) és Skóciában (16 százalék) és a legjobban sújtja a nőket, az idősebb dolgozókat és az etnikai csoportokat (20 százalék), a másik pedig a foglalkoztatottak struktúrájának radikális megváltozása: a kétkezi munkások számának erőteljes csökkenése (a fél évszázaddal ezelőtti 75 százalékról 50 százalék alá) a nem fizikai dolgozók, elsősorban a különféle szolgáltatásokban alkalmazottak számának gyors megnövekedésével egyidőben. Vagyis a munkások összetétele jelentősen megváltozott a „kékköppenyesek” kárára, illetve a „fehérgallérosok” javára.

Mindez nagy kihívás volt a szakszervezetek számára is, amellyel sok esetben nem tudtak lépést tartani. Nem szabad ugyanis szem előtt tévesztetni a tényt, hogy az új ágazatok munkásainak legtöbbször magasan szakképzett és jól fizetett dolgozó, technikus vagy mérnök, akiknek anyagi és szociális helyzete nem azonos a klasszikus munkásosztályéval, és nem is rendelkeznek szakszervezeti hagyományokkal. Így megtörtént, hogy a klasszikus ágazatok szakszervezetei nagyobb hatalommal rendelkeztek az öröklött jogok és szokások alapján, mint amekkora tényleges érdekeket képviseltek a kormánnyal vagy munkaadókkal szemben. Ezeket az ellentmondásokat és érdekellentéteket, természetesen, a konzervatív kormány bőségesen kihasználta az egész szakszervezeti mozgalom lefékezésére.

Ezenkívül tudni kell, hogy a Brit Szakszervezeteknek is egyik rákfenéje, akárcsak a Laburista Pártnak, az egység hiánya és soraiban a szélsőséges militantizmus hagyományos jelenléte. Az utóbbi évek TUC-értekezletei azonban arról tanúskodnak, hogy a brit szakszervezeti mozgalomban megváltoztak az erőviszonyok és hogy a harcias balszárny befolyása gyengült azon mérsékelt erők javára, amelyek keresik a párbeszédet a kormánnyal és igyekeznek fokozatosan megnyerni a toryk által manipulált közvéleményt.

A TUC jelenlegi politikája arra irányul, hogy valamiképpen hidat építsen a kormány felé és a nagy szociális különbségek enyhítése és a munka-

nélküliség csökkentése irányában hasson, elsősorban a fejlődés egy olyan új koncepciójának szorgalmazásával, amely a monetáris szempontok mellett nagyobb prioritást biztosítana a széles körű beruházások serkentésének és a gazdaság strukturális változásai meg a technológiai és műszaki fejlődés szociológiai következményei enyhítésének. Ehhez — Norman Willis főtitkár szavai szerint — erős, modern és reprezentáns szakszervezetekre van szükség, amelyeket a kormány is partnerként fogad el, ha nem akarja tovább mélyíteni a szakadékokat a brit társadalomban.